

Nr 31.

Av herr **Fahlander m. fl.**, angående vissa försöksanordningar på folkskoleväsendets område.

I 1940 års skolutredningsbetänkanden och utredningar bil. 1 har ledamoten av utredningen docent Urban Hjärne redogjort för elevernas arbetsbelastning i olika skolformer fr. o. m. första skolåret fram till studentexamen. I tab. 14—17 i nämnda bilaga finns för varje klass en siffermässig framställning över verklig och tillåten arbetstid samt överbelastning per vecka. Överbelastningen är störst i småskolans första klass, där den uppgår till 12 timmar per vecka. Då skolschemat för denna klass upptar 24 lektionstimmar och tiden för hemuppgifterna beräknats till 1 timme och 17 min. per vecka, blir arbetsbelastningen för dessa elever praktiskt taget dubbelt så stor mot vad den borde vara. Särskilt ambitiösa elever torde med behållning kunna följa undervisningen i det närmaste alla undervisningstimmar, men i så fall har man skäl antaga, att det går ut över deras hälsa. Hos de flesta slappna intresse och uppmärksamhet rätt snart, varför studieresultatet blir ringa och i många fall intet alls. Lång arbetstid är inte alltid lika med gott arbetsresultat.

Missförhållandet har sedan länge varit ett bekymmer för lärare, skolledare och målsmän. Man har sökt komma till rätta med problemet på olika sätt. I en del skoldistrikt har man under kortare eller längre tid av första terminen delat klassen i två grupper, som undervisats på skilda tider, varigenom eleverna fått endast halv skoltid. I andra distrikt har man fått medgivande att i vissa ämnen dela klassen, så att varje elev fått högst 20 timmar, under det läraren uppnått full tjänstgöring. Det är huvudsakligen i A-skolorna man kunnat genomföra denna lindring i arbetsbelastningen, medan i B-skolorna, där två klasser undervisas samtidigt och där av flera skäl — exempelvis lång skolväg — en kraftig reducering av barnens arbetstid vore särskilt påkallad, intet av båda nämnda alternativen kunnat genomföras.

Givet är, att skolutredningen har sin uppmärksamhet riktad på ovan angivna olägenhet, men då det kan förmodas, att det ännu dröjer många år, innan de väntade reformerna kunna omsättas i praktiken, vore en partiell

reform väl motiverad. Denna skulle innebära, att undervisningstimmarnas antal för första småskoleklassen sänktes från 24 till 14 timmar per vecka. Då en småskollärarynnas tjänstgöringstid som regel är fastställd till 28 timmar per vecka, skulle hon därigenom kunna bestrida undervisningen i två klasser.

Medeltalet barn per småskoleklass skall för närvarande vara 24. I ett skoldistrikt med 720 nybörjare krävas för dessa 30 lärarkrafter och lika många lärosalar, men efter ovan föreslagna avkortning av lästiden endast 15 lärare och salar. Om man samtidigt skulle tillgodose ett länge känt pedagogiskt krav på effektivisering av undervisningen genom sänkning av medeltalet barn per klass till exempelvis 20 under första läsåret, skulle besparingen i det antagna skoldistriktet bli 12 lärare och 12 salar.

Även om enbart hänsynen till de yngsta elevernas hälsa utgör en tillräcklig motivering för en avkortning av lästiden, skulle en snar reform vara önskvärd på grund av det starkt ökade krav på nya skolbyggnader, som från de större och medelstora skoldistriktet snarast komma att framföras till statsmakterna på grund av det kraftigt ökade antalet nybörjare under den allra närmaste tiden.

Den på landsbygden vanligast förekommande skolformen är 6-årig B-2-skola, i vilken de två lägsta årsklasserna bilda en småskoleavdelning och de fyra högre en folkskoleavdelning. 7-årig skolplikt är emellertid på många håll redan genomförd, och fr. o. m. höstterminen 1948 skall den vara införd i alla skoldistrikt. Folkskoleavdelningen kommer härvid att bestå av fem årsklasser. På grund av en dylik orimlig fördelning av eleverna torde utvecklingen i många landsbygdsdistrikt bli följande: småskoleavdelningen befinner sig i krympande distrikt snart alltför liten, varför den indrages och eleverna skjutsas till en annan skola. Olägenheterna med skjutsning av de yngsta skolbarnen — särskilt vintertid — torde vara uppenbara. Svårigheterna att bemästra undervisningen i folkskoleavdelningen med dess fem årsklasser visa sig oöverkomliga, varför sjunde klassen kommer att centraliseras, en tanke, som nyligen framförts från högsta skolledningen. Dyrbara skolskjutsar skulle alltså beredas de yngsta och de äldsta barnen. Här skulle en utsträckning av småskollärarynnornas tjänstgöring till att omfatta även tredje klassen bli av avgörande betydelse. En dylik anordning skulle bli så mycket lättare att genomföra, om första klassens undervisningstid avkortades till 14 timmar per vecka, varigenom lärarinnan skulle få ett avsevärt antal timmar till undervisning av de två mera skolvana årsklasserna. Folkskoleavdelningen skulle komma att omfatta fyra årsklasser och därigenom bli mer lätthanterlig. Genom en sådan reform skulle många småskoleindragningar förhindras och många skolskjutsar göras överflödiga. Som kompensation för sin tjänstgöring i tredje klassen borde lärarinnan tillerkännas det extra löneklassstillägg, som f. n. utgår till de småskollärarynnor, som erhållit

anställning såsom biträdande folkskollärarinnor. Att tanken på tredje klassens överflyttning till småskoleavdelningen icke är ny framgår av besparingsberedningens slututlåtande i januari 1943, som till och med förordade en överflyttning dit av fjärde klassen. Häremot anförde ledamoten Conrad Jönsson i sin reservation bl. a.: »Däremot har jag ingenting att invända mot en undersökning rörande lämpligheten av en treårig småskola. I skolor av B-typ kan tredje klassens hänförande till småskolestadiet måhända vara en ändamålsenlig organisation, framför allt därför att det underlättade införandet av det sjunde skolåret.» En dylik anordning skulle icke blott medföra organisatoriska utan även pedagogiska fördelar, som inte få underskattas. Härom anför folkskolinspektör Yngve Norinder i sin senast avgivna årsberättelse följande: »De anpassningssvårigheter, som i regel bruka visa sig, när barnen under nuvarande förhållanden ha att redan efter två skolår övergå till en ny läroavdelning med annat arbetssätt och framförallt mera forcerat arbetstempo, torde komma att bli mindre, om övergången finge ske först efter tre år, då barnen hunnit bli tillräckligt förtroagna med de grundläggande färdigheterna och dessutom tillägnat sig ett både snabbare och mera självständigt arbetssätt.»

Ett tredje område, där en partiell reform skulle vara av stort värde för många landsbygdsdistrikt, är fortsättningsskolan. Efter införandet av 39 veckors lästid visa sig distriktets egna lärare ofta ytterst obenägna att åtaga sig undervisningen i fortsättningsskolans 6-veckorskurs, varför ambulerrande lärare ofta måste anlitas. Personligen äro dessa obekanta med eleverna, och i många fall känna de ej tillräckligt ansvar för dem. En av de bärande principerna vid fortsättningsskolans upprättande — den fostrande synpunkten — har härigenom ofta i det närmaste spolierats. I vissa distrikt erbjuda sig tvenne lärare att dela kursen. Även härvid blir naturligtvis kontinuiteten i undervisningen bristfällig. Inträffar det dessutom, att fortsättningsskolan är centraliserad, kan det hända, att eleverna under tre veckor skjutas till den ena och under de tre återstående veckorna till den andra lärarens skola. En utredning av kostnaderna för en dylik kurs skulle sannolikt medföra överraskningar, särskilt om hänsyn toges till kursens ringa nytta.

I folkskolinspektör Norinders tidigare citerade berättelse återfinnes följande förslag: »I de flesta flerklassiga skolor på landsbygden skulle 7:e klass tillsammans med den nuvarande fortsättningsskolan kunna utgöra en för fortsatt undervisning lämpligt avpassad läroavdelning. Om övriga folkskoleklasser finge sommarferier efter 36 veckor, skulle läraren under återstående 3 veckor kunna fortsätta med enbart denna övre avdelning och sedan mot särskilt arvode undervisa denna under ytterligare 3 veckor. Genom justering av terminens längd skulle denna fortsättningskurs ändå hinna avslutas i god tid före midsommar.»

Det anförda förslaget innebär en relativt god lösning av många svårigheter.

I anledning av vad ovan anförts få vi härmed hemställa,

att riksdagen ville besluta bemyndiga Kungl. Maj:t uppdraga åt skolöverstyrelsen att i avvaktan på den slutliga utformningen av vårt skolväsen genomföra en försöksanordning i huvudsaklig överensstämmelse med de i motionen framförda riktlinjerna,

eller, därest detta yrkande icke kan bifallas, hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning av de i motionen framförda förslagen.

Stockholm den 17 januari 1945.

Gustaf Fahlander.

Bengt Elmgren.

Emil Petersson.

David Norman.

John Sandberg.

Verner Söderkvist.

Anna-Sjöström-Bengtsson.